

راهکارهای عملی برای پیاده‌سازی روش دانش‌آموزمحور در دبستان

امین تاوانه^۱، حسین جمالیان^۲، پوریا نظری^۳

۱- کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان پردیس شهید مدرس ایلام

۲- کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان پردیس شهید مدرس ایلام

۳- کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان پردیس شهید مدرس ایلام

چکیده

آموزش و پرورش سنتی با تمرکز بر آموزگار و کتاب درسی، در دنیای امروز که سرعت تغییرات و تحولات به شدت افزایش یافته است، دیگر پاسخگوی نیازهای دانش‌آموزان نیست. روش‌های نوین آموزشی مانند روش دانش‌آموزمحور، بر نقش فعال دانش‌آموز در فرایند یادگیری تأکید دارند و به دنبال تربیت نسلی خلاق، نوآور و متفکر هستند. با وجود مزایای آشکار روش دانش‌آموزمحور، چالش‌های متعددی در مسیر پیاده‌سازی این روش در دبستان وجود دارد. عدم آگاهی آموزگاران و مدیران از اصول و روش‌های تدریس دانش‌آموزمحور، کمبود منابع و امکانات آموزشی، و عدم وجود فرهنگ مناسب برای حمایت از این روش، از جمله این چالش‌ها هستند. پیاده‌سازی روش دانش‌آموزمحور در دبستان، فواید متعددی برای دانش‌آموزان، آموزگاران و نظام آموزشی به ارمغان خواهد آورد. این روش به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا به طور فعال در فرایند یادگیری مشارکت کنند، مهارت‌های تفکر انتقادی و حل مسئله را در خود پرورش دهند و به خلاقیت و نوآوری دست یابند. همچنین، آموزگاران با استفاده از این روش می‌توانند تدریسی اثربخش‌تر و لذت‌بخش‌تر داشته باشند و به رضایت شغلی بیشتری دست یابند. در این مقاله، گام‌های عملی برای پیاده‌سازی روش دانش‌آموزمحور در دبستان ارائه می‌شود. با پیاده‌سازی گام‌های عملی ارائه شده در این مقاله، می‌توان به تدریج روش دانش‌آموزمحور را در دبستان جایگزین روش سنتی کرد و از مزایای متعدد آن برای دانش‌آموزان، آموزگاران و نظام آموزشی بهره‌مند شد.

کلمات کلیدی: روش دانش‌آموزمحور، دبستان، تدریس، یادگیری فعال، خلاقیت، نوآوری

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مقدمه

روش دانش‌آموزمحور به عنوان یکی از روش‌های آموزشی مدرن، با تأکید بر نقش و اهمیت یادگیرندگان در فرآیند یادگیری و تحصیل، بر طراحی و اجرای آموزش تأکید می‌کند. این روش، به جای تمرکز بر آموزگار و محتوای درس، دانش‌آموز را به عنوان مرکزی برای آموزش قرار می‌دهد و به دنبال فراهم آوردن محیط‌های آموزشی مناسب برای توسعه تمامی جوانب شخصیتی و توانمندی‌های یادگیرندگان است (عابدی و همکاران، ۱۴۰۰). در حالی که روش دانش‌آموزمحور از لحاظ نظری و علمی مورد توجه و تحقیقات فراوانی قرار گرفته است، اما پیاده‌سازی آن در عمل همچنان با چالش‌ها و مسائلی مواجه است. این مقاله با هدف بررسی و تحلیل مفاهیم و روش‌های دانش‌آموزمحور در عمل، به بررسی این ابعاد عملی و عمل‌پذیری روش دانش‌آموزمحور می‌پردازد (Zhang et al., ۲۰۲۰).

اصطلاح یادگیری دانش‌آموزمحور به طیف گسترده‌ای از برنامه‌های آموزشی، تجربیات یادگیری، روش‌های آموزشی و استراتژی‌های حمایتی اشاره دارد که برای رفع نیازهای یادگیری، علایق، آرزوها یا زمینه‌های فرهنگی جداگانه گروه‌های مختلف یادگیرندگان در نظر گرفته شده است. برای دستیابی به این هدف، دبستان، دبیران، مشاوران راهنمایی و سایر متخصصان آموزشی ممکن است انواع مختلفی از روش‌های آموزشی را به کار گیرند، از تغییر تکالیف و استراتژی‌های آموزشی در کلاس درس تا طراحی مجدد روش‌های گروه بندی و آموزش یادگیرندگان در یک مدرسه. (Grant and Basye, ۲۰۱۴).

برنامه‌های آموزشی روش دانش‌آموزمحور

برای آنکه به وجود آمدن نظریه آموزش و پرورش دانش‌آموزمحور را به خوبی درک کنیم باید ابتدا آن را در بستر تاریخی خود بررسی کنیم. نیمه اول قرن بیستم، بدون شک متعلق به رفتارگرایی بود. این نظریه روان‌شناختی که توسط نظریه‌پردازانی چون جان واتسون، بی‌اف اسکینر و دیگران حمایت می‌شد، دیدگاهی مکانیکی و ماشینی نسبت به آموزش انسان داشتند. رفتارگرایان، روش روان‌شناسانه خود را بر فلسفه جان لاک انگلیسی بنیان گذاشته بودند که ذهن انسان را لوحه‌ای سفید می‌دانست که فطرت نقشی در آن ندارد و زندگی اجتماعی خطوطی را بر آن لوحه نقش می‌زند که شخصیت و روش و منش انسانی را تعیین می‌کند. به این ترتیب رفتارگرایی، مدعی بود که می‌تواند افراد جامعه را تنها از طریق آموزش رفتارهای مناسب، به جامعه‌ای ایدئال و بدون کم و کاستی تبدیل کند زیرا اگر محیط زندگی انسان و عوامل بیرونی رفتار را بتوان کنترل کرد، پس می‌توان هر خروجی مورد نظری را هم انتظار داشت (عابدی و همکاران، ۱۳۹۹).

اوج گیری رفتارگرایی و اقبال شدید روان‌شناسان و متولیان آموزشی به چنین روش مکانیکی به آموزش، منجر به کنار گذاشتن بسیاری از دیدگاه‌های گذشته در مورد اصالت دانش و نقش فطرت و ذهن انسان در یادگیری شد. چرا که در این دیدگاه، یادگیری چیزی جز توالی رابطه محرک و پاسخ و شرطی‌شدن ذهن توسط تکرار رابطه بین علت و معلول یا به عبارت صحیح‌تر محرک و پاسخ نبود. همان‌طور که مشخص است این دیدگاه تنها بر آنچه قابل مشاهده و اندازه‌گیری است مبتنی شده بود بنابراین در این تئوری تنها رفتار یا برون‌داد قابل مشاهده و سنجش می‌توانست یادگیری را مورد ارزیابی قرار دهد. یا به قول رفتارگرایان: "یادگیری تغییر رفتار است" (Huang et al., ۲۰۱۲).

روش آموزشی دانش‌آموزمحور، در پاسخ به تصمیمات آموزشی که به طور کامل به آنچه یادگیرندگان باید بدانند، یا چه روش‌هایی در تسهیل یادگیری برای تک تک یادگیرندگان یا گروهی از یادگیرندگان موثرتر است، به وجود آمد. بسیاری از روش‌های سنتی برای مدرسه را می‌توان مدرسه محور یا آموزگار محور در نظر گرفت زیرا دبستان اغلب به گونه‌ای سازماندهی و مدیریت می‌شوند که برای عملکردهای سازمانی خوب عمل می‌کند اما ممکن است موثرترین روش‌های آموزش را منعکس نکنند. برای مثال، اگر همه یادگیرندگان در کلاس‌های درس زیر نظر دبیران آموزش ببینند، از نظر سازمانی و اداری بسیار قابل کنترل‌تر است. در صورتی که آموزش با منابع و کتاب‌های درسی تعیین شده به پیش رود، این کنترل بیشتر نیز می‌شود.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

حامیان روش آموزشی دانش‌آموز محور می‌خواهند بسیاری از تمایلات سازمانی یا آموزشی رایج در دبستان را با هدف اصلی یادگیری دانش آموزان به چالش بکشند و تغییر دهند. همه ملاحظاتی که به نحوی یادگیری یادگیرندگان را بهبود نمی‌بخشد و تسهیل نمی‌کند، در درجه دوم و پایین قرار خواهند گرفت. در واقع منطق اساسی در این موضوع این است که دبستان باید به منظور افزایش یادگیری یادگیرندگان طراحی شوند، نه افزایش کارایی سازمان.

دیدگاه‌های کاهش‌گرایانه رفتارگرایان، رفته رفته موجب واکنش عده‌ای دیگر از روان‌شناسان شد که از نقطه نظر به شدت مادی‌گرا و مکانیکی رفتارگرایی وحشت زده شده بودند. ابتدا روان‌شناسان آلمانی با مطرح کردن روانشناسی گشتالت، در برابر موج سهمگین رفتارگرایی ایستادند. گشتالتی‌ها روان‌شناسانی کل‌گرا بودند که به شدت با جزئی‌نگری رفتارگرایی مخالفت می‌کردند و معتقد به یادگیری از نوع بینش و درک کل بودند. روان‌شناسان دیگری نیز به عنوان مدافعین روان‌شناسی شناختی، بار دیگر مفاهیم مطرود شده‌ای مثل ذهن، یادگیری، تفکر، دانستن، و آموختن را وارد مباحث آموزشی کردند. روان‌شناسان شناختی، بر فرایندهای ذهنی و عقلی بیش از نمودهای بیرونی رفتار متمرکز بودند و عقیده داشتند ذهن انسان در مرکز جهان قرار دارد. این ساختارها و ارتباطات ذهنی است که به رفتار انسان معنا و مفهوم می‌بخشد و حتی اگر یادگیری نمادی بیرونی هم نداشته باشد، باید تغییر را در عمق ذهن، باور و تفکر انسان جستجو کرد (ناداری و همکاران، ۱۳۹۹).

به زودی در بین روان‌شناسان شناختی نیز روشی نوین به نام روان‌شناسی تحولی با نظریات ژان پیاژه (۱۸۹۶-۱۹۸۰) آغاز شد. ژان پیاژه که بی‌شک یکی از بزرگ‌ترین و تاثیرگذارترین چهره‌های آموزشی و روانشناسی کودک در تاریخ است، به نقش رشد و تکامل انسان در یادگیری توجه کرد. او روند تکامل ذهن در انسان را به چهار دوره تقسیم کرد که از اندیشه عینی تا انتزاعی، هر کودک انسان، باید از این مراحل بگذرد تا قوای تحلیل و قضاوت ذهنی او به اعلا درجه برسد (Grant and Basye, ۲۰۱۴). همزمان با پیاژه افراد دیگری هم در جای‌جای جهان با استناد به تحقیقات پیاژه، شروع به نظریه‌پردازی در حوزه آموزش بر اساس روانشناسی شناختی کردند یعنی روشی را وارد آموزش کردند که مبتنی بر پرورش ذهن انسان بود. یکی از این افراد پزشکی ایتالیایی به نام ماریا مونته‌سوری (۱۸۷۰-۱۹۵۲) بود که نظریات پیشروی خود را در زمینه آموزش با تاسیس دبستانی برای کودکان فقیر در مناطق محروم مورد آزمایش عملی قرار می‌داد. ماریا مونته‌سوری نگاهی کل‌نگر به انسان داشت و معتقد بود آموزش و پرورش باید به صورت همه‌جانبه بر تربیت قوای انسانی در همه زمینه‌ها متمرکز باشد و البته با توجه به درجات تکامل و رشد کودک، برنامه‌های آموزشی خود را تنظیم و سازماندهی کند. بی‌شک مونته‌سوری یکی از پایه‌گذاران نظریه آموزش و پرورش دانش‌آموز محور بوده و هست (Huang et al., ۲۰۱۲).

نحوه شکل‌گیری روش آموزشی دانش‌آموز محور

روش آموزشی دانش‌آموز محور، در پاسخ به تصمیمات آموزشی به وجود آمد که به طور کامل به آنچه یادگیرندگان باید بدانند، یا چه روش‌هایی در تسهیل یادگیری برای تک تک یادگیرندگان یا گروهی از یادگیرندگان موثرتر است، به وجود آمد. قدمت روش‌های آموزشی دانش‌آموز محور به دهه ۱۹۳۰ برمی‌گردد. مریان آمریکایی در آن دوران از واژه‌های آموزگار محور و دانش‌آموز محور، برای توصیف دو روش متمایز در آموزش استفاده می‌کردند. روش آموزگار محور معمولاً به موقعیت‌های یادگیری اشاره می‌کند که در آن‌ها آموزگار بر مطالبی که دانش آموزان مطالعه می‌کنند و روش‌های مطالعه آن، یعنی زمان، کجا، چگونه و با چه سرعتی، آن را کنترل می‌کند. در کلاس‌هایی که آموزگار محور تلقی می‌شود، آموزگار تمایل دارد که فعال‌ترین فرد در اتاق باشد و بیشتر صحبت می‌کند. محققان و مورخان دریافته‌اند که روش آموزشی آموزگار محور بیش از یک قرن است که حالت غالب در دبستان دنیا بوده است و شواهد نشان می‌دهد که تنها بخش کوچکی از محیط‌های آموزشی در دبستان دنیا با روش آموزشی دانش‌آموز محور آشنا هستند. با این اوصاف، برخی از جنبه‌های روش آموزشی دانش‌آموز محور مانند چیدمان میزها در حلقه‌ها یا گروه‌های کوچک و تکالیفی که به دانش آموزان اجازه می‌دهد مطالب خواندن خود را انتخاب

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

کنند، به طور گسترده توسط دبیران پذیرفته شده است. در بسیاری از موارد، محیط آموزشی معمولی در دبستان دولتی ترکیبی از روش‌های آموزگار محور و دانش‌آموزمحور است (Zhang et al., ۲۰۲۰).

ویژگی‌های اصلی روش آموزشی دانش‌آموزمحور

روش آموزشی دانش‌آموزمحور نیز مانند تمام روش‌های آموزشی دیگر، ویژگی‌های خاص و مخصوصی دارد. ویژگی‌هایی که سبب تفاوت این روش‌ها با روش آموزگار محور شده است. به همین دلیل لازم است تا درباره این ویژگی‌ها اطلاعاتی را داشته باشیم. در ادامه به برخی از این ویژگی‌ها اشاره خواهیم کرد:

- ✓ شخصی بودن یادگیری و آموزش براساس علایق و آرزوهای یادگیرندگان
- ✓ انعطاف پذیری برای یادگیری در زمان و مکان
- ✓ اجازه انتخاب برای یادگیرندگان
- ✓ یادگیری مبتنی بر شایستگی
- ✓ حمایت یادگیرندگان از یکدیگر
- ✓ یاد گرفتن مشارکت و کارگروهی
- ✓ ایجاد تفکر انتقادی و حل مسئله در کودکان.
- ✓ درگیری بیشتر یادگیرندگان با محورهای اصلی دروس (عابدی و همکاران، ۱۴۰۰).

حرکت به سمت افزایش تصمیم‌گیری یادگیرندگان می‌تواند انواع مختلفی داشته باشد. با این حال، همه برنامه‌های روش آموزشی دانش‌آموزمحور، بر استفاده از ارزیابی‌های دقیق برای سنجش عملکرد یادگیرندگان از طریق مشارکت دبیران و یادگیرندگان در فرایند ارزیابی تأکید دارند. یادگیری دانش‌آموزمحور انعطاف‌پذیری بیشتری را برای کار در گروه‌های کوچک یا یادگیری از راه دور فراهم می‌کند. انعطاف‌پذیری روش آموزشی دانش‌آموزمحور با توجه به سازگاری دبستان با همه‌گیری ویروس کرونا و تغییر آن به سمت آموزش از راه دور بسیار مهم است. امروزه مریدان باید راه‌هایی را برای به کارگیری یادگیری دانش‌آموزمحور به صورت مجازی بیابند. در حالی که ایجاد تجربیات یادگیری از راه دور می‌تواند یک کار دلهره‌آور باشد، ما می‌دانیم که کلاس‌های از راه دور را می‌توان طوری طراحی کرد که یادگیری دانش‌آموزمحور را با شیوه‌های بسیار موثری ترکیب کند (Grant and Basye, ۲۰۱۴).

نقش دبیران در روش آموزشی دانش‌آموزمحور

یادگیری دانش‌آموزمحور، تغییر قابل توجهی از روش‌های سنتی در آموزش و پرورش ایجاد می‌کند. با این حال، روش آموزشی دانش‌آموزمحور بر مشارکت دبیران در ایجاد یک محیط یادگیری برتر برای همه افراد درگیر تمرکز دارد. پس از قرار گرفتن دبیران در معرض روش آموزشی آموزگار محور، بسیاری از دبیران شرکت‌کننده احساس کردند این روش جدید دقیقاً با باورهای موجود آن‌ها در مورد نقش خود به عنوان مریدان متناسب است. برای بقیه تطبیق هویت خود به عنوان آموزگار با مدل دانش‌آموزمحور مشکل‌تر بودند. با این حال، دبیران هر دو گروه سرانجام دریافته‌اند که روش دانش‌آموزمحور به آن‌ها کمک می‌کند دبیرانی شوند که همیشه می‌خواستند. برنامه درسی دبستان با روش آموزشی دانش‌آموزمحور برنامه درسی دبستان همچنان نقش اصلی را در روش آموزشی دانش‌آموزمحور ایفا می‌کند (Zhang et al., ۲۰۲۰).

درست مانند روش سنتی و آموزگار محور، از برنامه‌های درسی برای کمک به ارتباط علایق دانش‌آموزان با مهارت‌هایی که آن‌ها را برای ورود به دانشگاه و مشاغل مورد نظرشان آماده می‌کند، استفاده می‌شود. این روش به محیط یادگیری کم‌چالش‌تری منجر نمی‌شود. این فقط موضوعات چالش‌برانگیز مدرسه را مستقیماً با علاقه‌های یادگیرندگان در دنیای واقعی پیوند می‌دهد. محیط‌های مشارکتی در دبستانی که از روش آموزشی دانش‌آموزمحور استفاده می‌کنند، اغلب منجر به یک

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

برنامه درسی می‌شود که حول پروژه‌های گروهی می‌چرخد. این محیط‌ها همچنین یادگیری بین رشته‌ای را تقویت می‌کنند زیرا یادگیرندگان به دنبال علایق خود، ممکن است با علایق جدیدی نیز رویه‌رو شوند. یادگیری بین رشته‌ای نیز اغلب منجر به مشارکت عمیق‌تر، تفکر و توانایی حل مسئله یادگیرندگان می‌شود. این روش احتمال اینکه یادگیرندگان دبیرستانی در دوره‌های خود سخت کار کنند را افزایش می‌دهد و به آن‌ها کمک می‌کند تا روی موضوعاتی تمرکز کنند که بعداً می‌توانند در دانشگاه و مقاطع بعدی از آن استفاده کنند. روش آموزشی دانش‌آموزمحور بر مشارکت دبیران در ایجاد یک محیط یادگیری برتر برای همه افراد درگیر تمرکز دارد (Martinez, ۲۰۰۱).

اهداف روش آموزشی دانش‌آموزمحور

محیط‌های یادگیری دانش‌آموزمحور از آموزش برای تسهیل یادگیری دانش‌آموز استفاده می‌کنند. دبیران، یادگیرندگان را به سمت مشارکت معنی‌دار با مطالبی که اعضای کلاس خود انتخاب کرده‌اند، راهنمایی می‌کنند (Powell et al., ۲۰۰۸):

- ✓ کمک به دانش‌آموزان برای سازگاری با محیط یادگیری جدید و متفاوت
- ✓ کمک به یادگیرندگان برای فهم یادگیری موفق
- ✓ فرصت دادن به دانش‌آموز برای بیان ایده‌های خود
- ✓ همکاری دانش‌آموز در تعیین اهداف کلاس
- ✓ کمک به دانش‌آموز برای تعیین اهداف کلاس و مسیر آموزشی
- ✓ مشخص کردن نحوه رسیدن به اهداف دانش‌آموز و کمک به او
- ✓ دادن فضای کافی به دانش‌آموز برای یاد گرفتن اشتباهات خود
- ✓ ایجاد فضا برای یادگرفتن مهارت تفکر انتقادی در دانش‌آموز
- ✓ استفاده از دانش‌آموز به عنوان حامی در فرایند یادگیری
- ✓ نشان دادن تکنیک‌های خاص به دانش‌آموزان برای دسترسی به اطلاعات مورد علاقه آن‌ها
- ✓ استفاده از دانش‌آموز برای رسیدن به یادگیری
- ✓ محیط‌های یادگیری دانش‌آموزمحور از آموزش برای تسهیل یادگیری دانش‌آموز استفاده می‌کنند (Pane et al., ۲۰۱۵).

ویژگی کلاس‌های دانش‌آموزمحور

- ✓ دانش‌آموزان و آموزگار به یک اندازه کار می‌کنند.
- در کلاس‌های معمولی و سنتی، آموزگار همه کارها را به عهده دارد، سوال پرسیدن، اضافه کردن توضیحات به پاسخ‌ها، مثال زدن، آماده کردن ذهن دانش‌آموزان برای شروع درس، مرور کردن و ... اما در کلاس دانش‌آموزمحور، برخی از این وظایف به عهده دانش‌آموز است.
- ✓ دانش‌آموزان از هم کلاسی‌ها یاد می‌گیرند.
- دانش‌آموزان با هم و از هم یاد می‌گیرند. البته آموزگار هم دانش کافی را دارد و مهارت‌ها و دانش خود را در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهد.
- ✓ دانش‌آموزان درگیر فعالیت‌ها و یادگیری فعال هستند.
- آموزگار کنجکاوی دانش‌آموز را برانگیخته و به آنها فرصت می‌دهد پاسخ سوال‌های خودشان را پیدا کنند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

- ✓ دانش آموزان آموخته‌های خود را در زندگی واقعی استفاده می‌کنند.
- تمرکز این روش تدریس فعال بر مهارت‌هایی است که در زندگی واقعی استفاده می‌شوند. در این صورت دانش آموزان انگیزه کافی برای شرکت در فعالیت‌ها و یادگیری بیشتر را دارند.
- ✓ دانش آموزان به موقع بازخوردهای مناسب می‌گیرند.
- یکی دیگر از ویژگی‌های کلاس دانش آموز محور این است که بعد از انجام فعالیت‌های مختلف در کلاس، نتایج در گروه‌ها به بحث گذاشته می‌شود تا دانش آموزان نتایج را با هم مقایسه کرده و نظر بدهند.
- ✓ دانش آموزان در تدریس نقش دارند.
- اگر دانش آموزان به اندازه کافی خلاق باشند، خودشان روش شروع کلاس یا یک موضوع خاص را پیشنهاد می‌دهند. معرفی موضوع درس بعهد ی آموزگار تنها نیست.
- ✓ دانش آموزان با هم ارتباط زیادی دارند.
- این روش تدریس فعال باعث می‌شود دانش آموزان موضوع درس را معرفی کرده، با هم کار کنند و به هم فیدبک بدهند. در نتیجه به مقدار زیادی با هم در ارتباط هستند. در این نوع کلاس، آموزگار بطور کامل توضیح می‌دهد که در آخر کلاس از دانش آموزان انتظار دارد چه چیزی را یاد گرفته باشند. بنابراین همه می‌دانند هدف کلاس و چیست.
- ✓ دانش آموزان از تکنولوژی استفاده می‌کنند.
- دانش آموزان برای انجام فعالیت‌ها و پروژه‌های خود از تکنولوژی به ویژه گوشی‌های موبایل استفاده می‌کنند. استفاده از تکنولوژی می‌تواند یک انگیزه قوی برای زبان آموزان خصوصاً نوجوانان باشد. به علاوه یکی از ارزان‌ترین و سریع‌ترین راه‌های یادگیری استفاده از اینترنت است.
- ✓ دانش آموزان بیشتر از هر کلاسی مشغول یادگیری هستند.
- دانش آموزان در این روش تدریس فعال، در کلاس راه می‌روند و با همکلاسی‌ها صحبت می‌کنند، در گروه‌ها با هم بحث و تبادل نظر می‌کنند و پروژه‌ها و فعالیت‌های کلاسی را با دوستان خود انجام می‌دهند. پس زمان زیادی از کلاس را صرف تعامل با دیگران می‌کنند. از آنجایی که مهارت شنیداری یکی از بخش‌های مهم یادگیری زبان است، دانش آموزان با گوش دادن به همدیگر، می‌توانند این مهارت را به خوبی تقویت کنند (Martinez, ۲۰۰۱).

انواع روش‌های آموزشی دانش آموز محور

روش‌های دانش آموز محور، در انواع و اقسام مختلفی دسته بندی می‌شوند. این روش‌ها به صورت کلی همه زیر مجموعه‌ای از روش‌های دانش آموز هستند. زیرمجموعه‌ای که همگی ویژگی‌های مشترک دانش آموز محور بودن را دارند اما تفاوت‌هایی جزئی نیز دارند. به همین دلیل این روش‌ها تفکیک شده‌اند. برخی از این روش‌ها عبارت‌اند از (Shemshack and Spector, ۲۰۲۰):

- ✓ روش یادگیری مبتنی بر پروژه
- ✓ روش مونته سوری
- ✓ روش آموزشی مبتنی بر پرس و جو
- ✓ روش آموزشی یادگیری مشارکتی
- ✓ روش آموزشی شخصی
- ✓ روش آموزشی یادگیری فضایی
- ✓ روش آموزشی بازی گونه سازی

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

- ✓ ورق خوردن کلاس درس
- ✓ روش آموزشی والدورف
- ✓ روش آموزشی اسکوپ
- ✓ روش آموزشی رژیو امیلیا

مزیت‌های نظام آموزشی دانش‌آموز محور

- در سیستم آموزشی دانش‌آموز محور بیشترین تمرکز روی نیازهای تک تک دانش‌آموزان است. در این مدل آموزشی آموزگار باید نخست زمینه آموزشی منحصر به فرد هر یک از دانش‌آموزان را درک کرده و پیشرفت دانش آموز را در جهت اهداف آموزشی خاص ارزیابی کند. هدف مدل آموزشی دانش‌آموز محور ایجاد محیطی انعطاف پذیر و فردی برای دانش‌آموزان است.
- ۱- نقش آموزگار تغییر می‌کند: دیگر آموزگار آن شخصیتی نیست که در مقابل دانش‌آموزان بایستد و دانش را به آنها انتقال دهد. در این سیستم آموزشی آموزگار همانند یک معمار آموزشی عمل می‌کند که فرایند آموزش را تسهیل می‌کند.
  - ۲- دانش‌آموزان مسئول آموزش خویش می‌شوند آموزگار و دانش‌آموز با هم همکاری می‌کنند و از گذر همین همکاری درباره فعالیت‌های ترم و مدل ارزیابی آن تصمیم می‌گیرند. وظیفه دانش‌آموز این است که به تصمیماتی که توسط خود او و آموزگار گرفته شده است، پایبند باشد و آنها را تا مقصد نهایی دنبال کند.
  - ۳- کلاس درس دانش‌آموز محور به جای محتوا روی پروسه‌های یادگیری مرکزیت دارد: اینها مهارت‌های فرا شناختی هستند که دانش‌آموز می‌تواند آنها را در هر سناریوی آموزشی به کار ببرد. دانش‌آموزان در محیط‌های آموزشی جدید احتمال یادگیری بالاتری را دارند.
  - ۴- دانش‌آموز دیگر ظرف منفعلی نیست که آموزگار آن را با دانش پر کند، بلکه بخش فعالی از فرایند آموزشی را تشکیل می‌دهد و ممکن است حتی در تدریس هم‌کلاسی‌های خویش همکاری داشته باشد.
  - ۵- کلاس درس دانش‌آموز محور روی مهارت‌های فکری منظم‌تر تاکید دارد همچون توانایی قضاوت و یا ارزیابی. دانش‌آموزانی که این مهارت‌ها را به طور کامل فرا می‌گیرند اطلاعات جدید را بهتر و سریع‌تر دریافت کرده و در شرایط مختلف به کار می‌بندند.
  - ۶- علاوه بر ایجاد یک پایگاه اطلاعاتی قوی در خود این گونه دانش‌آموزان مهارت‌های یادگیری و خودآگاهی را در خود پرورش می‌دهند. از آنجایی که آنها باید در کنار دبیران خویش در تصمیم‌گیری شرکت کنند باید توجه بالایی داشته باشند که چگونه و از چه راهی بهتر یاد می‌گیرند، نقاط قوت و ضعف خود را ارزیابی کنند و براساس آن پیش روند.
  - ۷- دانش‌آموزان مهارت‌های حمایت از خود را یاد می‌گیرند. آنها باید نیازهای خود را به طور منظم بیان و اظهار کنند. این بدان معناست که آنها نه تنها در بیان خود پیشرفت می‌کنند بلکه یاد می‌گیرند که به صورت مناسب و موثر با طیف وسیعی از مردم ارتباط برقرار کنند، از قشر دانش‌آموز گرفته تا آموزگار.
  - ۸- دانش‌آموزان دلسرد و بی‌میل برای شرکت در آموزش خویش انگیزه بیشتری را دارند، زیرا سهم آنها در این فرایند کاملاً مشخص است. این گونه دانش‌آموزان می‌توانند در مسیر آموزشی قرار گیرند که برای آنها جالب و ثمربخش است و در نتیجه برای یادگیری مشتاق‌تر می‌شوند.
  - ۹- کلاس‌های درس دانش‌آموز محور سیستم نهادینه‌ای دارند که به لطف آن می‌توانند سبک‌های مختلف یادگیری و چالش‌های خاص را با خود انطباق دهند. کلاس درس دانش‌آموز محور برنامه متناسب برای هر دانش‌آموز را ارائه می‌دهد لذا نیازهای خاص و یا ناتوانی‌های یادگیری خاص می‌توانند به صورت یکپارچه و موثر مورد توجه واقع شوند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۱۰- تک تک دانش آموزان در کلاس درس دانش آموز محور احساس می کنند که مهم هستند، زیرا عقاید و نقطه نظرهای آنها بخش جدایی ناپذیر تجربیات کلاس آنها است (Pane et all., ۲۰۱۵).

مزایای استفاده از روش آموزشی دانش آموز محور

به طور کلی نتایج استفاده از روش آموزشی دانش آموز محور نشان می دهد که این روش توانسته است مزایای بسیاری برای یادگیرندگان و حتی دبیران نیز دارد. این روش در سال های استفاده و تدریس خود، مزایایی را به همراه داشته است. مزایایی که در ادامه به برخی از آنها اشاره خواهیم کرد (Huang et all., ۲۰۱۲):

- ✓ تناسب محتوای آموزشی با علایق دانش آموزان
- ✓ ایجاد فرصت برای پیدا کردن مهارت های فردی توسط خود دانش آموز
- ✓ یاد گرفتن استراتژی های یادگیری توسط یادگیرندگان
- ✓ یاد گرفتن خود کنترلی و نظارت بر خود یادگیرندگان
- ✓ نظارت بر پیشرفت تحصیلی و رشد توسط خود دانش آموز
- ✓ رشد پیشرفت تحصیلی و بهبود وضعیت یادگیرندگان
- ✓ بهبود مهارت های ارتباطی و همکاری یادگیرندگان
- ✓ پیشرفت در توانایی تفکر و کار مستقل یادگیرندگان
- ✓ افزایش علاقه یادگیرندگان به فعالیت های مدرسه و به طور کلی آموزش
- ✓ ایجاد روابط قوی بین یادگیرندگان و دبیران از طریق تجربیات مشترک
- ✓ تناسب محتوای آموزشی با علایق یادگیرندگان
- ✓ استفاده از روش آموزشی دانش آموز محور نشان می دهد که این روش توانسته است مزایای بسیاری برای یادگیرندگان و حتی دبیران نیز دارد

چالش های روش آموزشی دانش آموز محور

مانند هر روش و روش آموزشی دیگری، برخی از اشکالات احتمالی در روش آموزشی دانش آموز محور نیز وجود دارد. البته خوشبختانه راه هایی برای کاهش این معایب یا استفاده از آنها برای ایجاد محیط های آموزشی سالم تر وجود دارد. یکی از نگرانی های رایج در استفاده از روش آموزشی دانش آموز محور این است که این روش باعث افزایش سروصدای یادگیرندگان و هرج و مرج در فضاهای یادگیری دبستان می شود. این نگرانی کاملاً منطقی است. یک محیط یادگیری دانش آموز محور ممکن است بی نظم تر از محیط های آموزگار محور به نظر برسد (Pane et all., ۲۰۱۵).

با این حال، در نظر گرفتن توافقات مفید بین دبیران و یادگیرندگان، برای از بین بردن این چالش می تواند راه گشا باشد. هنگامی که دبیران برای اولین بار با یک مدرسه مبتنی بر روش آموزشی دانش آموز محور روبه رو می شوند، اغلب از هرج و مرج محیط های یادگیری دانش آموز محور تعجب می کنند. با این حال، در این روش یادگیرندگان درگیر در فعالیت های یادگیری انتخابی خود غوطه ور هستند. با پذیرش مقدار مشخصی از آشفتگی و سروصدا، دبستان دانش آموز محور ممکن است دریابند که شرایط مناسبی را برای یادگیرندگان متعهد و مشتاق ایجاد کرده اند. البته به طور کلی این فضا و این دبستان، نیاز به مدیریت بهتر و بیشتری دارند. نیازی که سبب می شود تا مدیریت کلاس و هنجارها را به یادگیرندگان تذکر داده و مسئولیت مدیریت پروژه ها و فعالیت های درون کلاس را بر عهده خود یادگیرندگان قرار دهند (نادری و همکاران، ۱۳۹۹).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

نکته چالش برانگیز دیگر در این روش این است که برخی یادگیرندگان از نظر دانش و درک از دیگران عقب می‌مانند. با این حال، این توزیع نابرابر دانش نگرانی در این روش ایجاد نمی‌کند. دبستان سنتی نیز هر روز با همین مشکل روبرو می‌شوند. با این حال، دبستان دانش‌آموزمحور ممکن است مکانیسم موفق‌تری برای دور زدن آن داشته باشند. چالش دیگر در این روش، می‌تواند عدم همکاری برخی یادگیرندگان باشد. در واقع ممکن است برخی از یادگیرندگان سخت‌تر از بقیه در این روش عمل کنند. برای کمک به کاهش این مشکلات، دبستان می‌تواند راهکارهایی انعطاف‌پذیر را اجرا نمایند (عابدی و همکاران، ۱۳۹۹).

نقد نظریه آموزش دانش‌آموزمحور

گرچه دیدگاه‌های نظریه دانش‌آموزمحور برای بسیاری از آموزشگران، بسیار جذاب و انقلابی به شمار می‌رود اما این دیدگاه نیز از خنجر نقد منتقدین، آسوده نمانده است. بسیاری از نظریه پردازانی که معتقد به دیدگاه بنیادی نسبت به علم هستند و اصالت علم را باور دارند، نمی‌توانند با این جنبه از نظریه دانش‌آموزمحور که علم را برداشتی شخصی از واقعیت اطراف می‌داند، کنار بیایند. این منتقدین معتقدند که علم، صرف‌نظر از افراد، وجودی مستقل و مجرد دارد و گرچه ممکن است برداشت هر فردی از آن متفاوت باشد اما این به معنای زیر سوال بردن و شک کردن در موجودیت مستقل واقعیت و علم نیست.

از طرف دیگر، بخش مهمی از انتقادات بر نظریه دانش‌آموزمحور، مبتنی بر آموزش آزاد و برنامه درسی اختصاصی این نظریه است. همان‌طور که اشاره کردیم در این دیدگاه، هر فرد می‌تواند برنامه درسی مستقلی به فراخور نیاز و علاقه‌اش داشته باشد و نباید معنی از این بابت وجود داشته باشد، این مسئله در عمل هزینه‌گزافی را بر نظام آموزشی تحمیل می‌کند چرا که نیاز به افرادی دارد که مرتب برنامه‌های درسی را بر طبق نیازها و علایق یادگیرندگان تنظیم کنند و برای هر مبحث امکانات آموزشی و تسهیل‌گران آموزشی استخدام کنند. شاید بتوان گفت که این دیدگاه بیشتر برای محیط‌های آموزشی کم‌تعداد پاسخگو است تا محیط‌هایی با تعداد بالای شاگردان؛ زیرا نمی‌توان چنین برنامه‌هایی را در ابعاد وسیع برای تعداد زیادی از دانش‌آموزان فراهم کرد. واضح است در دبستانی که بیش از ۴۰ نفر دانش‌آموز در یک کلاس هستند، حتی اگر آموزگار قائل به فردگرایی و علاقمند به شکوفایی فردی هر یک از یادگیرندگان باشد، قطعاً نه فرصت و نه امکان رسیدگی خاص و منحصر به فرد به هر یک از یادگیرندگان را دارد (Shemshack and Spector, ۲۰۲۰).

از سوی دیگر، ایجاد محیط غنی آموزشی بر طبق نظریات مونته‌سوری، نیاز به دارا بودن انواع وسایل کمک آموزشی دارد که هزینه تحصیل را برای محصلین بسیار بالا می‌برد. دبستان مونته‌سوری یکی از گران‌ترین دبستان در سراسر جهان هستند و تنها عده بسیار کمی از والدین از عهده تامین مخارج چنین دبستانی برمی‌آیند.

اما با وجود تمام نقدها، نمی‌توان نقش مثبت این نظریه را در تغییر دیدگاه نسبت به ماهیت دانش و ماهیت دانش‌آموز و روند اکتساب دانش، انکار کرد به یمن ظهور این نظریه، دبستان امروز در جهان بیش از پیش مجهز به آزمایشگاه‌ها، وسایل کمک‌آموزشی، ابزار سمعی و بصری، محیط‌های آموزش فنی و حرفه‌ای و نیز توجه خاص مربی به شکوفایی فردی یادگیرندگان شده است. صرف‌نظر از تمام انتقادات، روش مثبت این نظریه نسبت به ماهیت انسان و علاقه ذاتی او به یادگیری، دیدگاه سنتی "چوب آموزگار گل است" و تنبیه کردن برای آموزش بچه‌ها را منسوخ کرده و بالاخص آموزش پیش از دبستان و مقطع ابتدایی را به‌طور کلی متحول نموده است (Chen, ۲۰۰۸).

نحوه ایجاد یک کلاس درس دانش‌آموزمحور

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

متأسفانه، ایجاد یک محیط یادگیری دانش‌آموزمحور همیشه آسان نیست. برای بسیاری، ایجاد یک محیط یادگیری دانش‌آموزمحور از نظر تئوری عالی به نظر می‌رسد، اما عملی کردن آن داستان متفاوتی است. در زیر برخی از استراتژی‌ها و نکات اثبات‌شده‌ای را ارائه می‌کنیم که می‌تواند محیط یادگیری دانش‌آموزمحور را در کلاس درس شما به واقعیت تبدیل کند و به موفقیت برساند (عابدی و همکاران، ۱۳۹۹).

کلاس درس دانش‌آموزمحور دقیقاً چیست؟ به طور خلاصه، کلاس درس دانش‌آموزمحور یا محیط یادگیری دانش‌آموزمحور، جایی است که تمرکز آموزش از آموزگار به دانش‌آموز منتقل می‌شود. هدف نهایی این روش، پرورش یادگیرندگان مستقل است و این هدف با قرار دادن مسئولیت یادگیری در دست یادگیرندگان حاصل می‌شود. بسیاری از طرفداران یادگیری دانش‌آموزمحور استدلال می‌کنند که این یکی از موثرترین راه‌ها برای کمک به یادگیرندگان برای توسعه‌ی مهارت‌های مورد نیاز خود برای حل مسئله و یادگیری مادام‌العمر است (عابدی و همکاران، ۱۴۰۰).

در محیط سنتی «یادگیری آموزگار محور»، آموزگار مرکز تجربه‌ی یادگیری است و نقش «فعال» تدریس را بر عهده می‌گیرد، در حالی که یادگیرندگان نقش «انفعالی» یا پذیرنده‌تری را به عهده می‌گیرند. در مقابل، در محیط یادگیری دانش‌آموزمحور، علایق یادگیرندگان در کانون توجه قرار می‌گیرد و آموزگار به یادگیرندگان حق انتخاب و حرف زدن می‌دهد. در کلاس درس دانش‌آموزمحور، یادگیرندگان نقش «فعال» تری در تجربه‌ی آموزش ایفا می‌کنند (نادری و همکاران، ۱۳۹۹).

تبدیل کلاس درس به یک جامعه

در یک کلاس درس سنتی، آموزگار صحبت می‌کند و یادگیرندگان گوش می‌دهند. در یک کلاس درس دانش‌آموزمحور، یادگیرندگان صحبت می‌کنند، آموزگار گوش می‌دهد، مداخله می‌کند، در صورت نیاز گفت‌وگو را تسهیل می‌کند و سپس از مشارکت یادگیرندگان تشکر می‌کند. با مشارکت مستقیم یادگیرندگان در فرآیند آموزش و با توانمند ساختن آن‌ها برای تعامل با یکدیگر، یادگیرندگان احساس می‌کنند که در یک اجتماع هستند. مهم‌تر از آن، به آن‌ها نشان داده می‌شود که آنچه احساس می‌کنند، آنچه برایش ارزش قائل هستند و آنچه به آن فکر می‌کنند، بیشترین اهمیت را دارد. در کلاس درس دانش‌آموزمحور، آموزگار نه به‌عنوان آموزش‌دهنده، بلکه به‌عنوان تسهیل‌کننده و فعال‌کننده عمل می‌کند (Chen, ۲۰۰۸).

افزایش اعتماد و ارتباط

یک کلاس درس یا محیط آموزشی دانش‌آموزمحور بدون اعتماد و ارتباطات باز، نمی‌تواند وجود داشته باشد. اعتماد و ارتباط آزاد با همیشه منصف بودن با یادگیرندگان، گوش دادن به آن‌ها و اجازه دادن به آن‌ها برای صحبت، به دست می‌آید. اگر بلافاصله در ابتدای سال شروع به کار کنید، ایجاد یک کلاس درس دانش‌آموزمحور بسیار آسان‌تر است. در آغاز هر سال تحصیلی جدید، از یادگیرندگان خود بپرسید که دوست دارند کلاس درسشان در طول سال چگونه باشد و چه عملکردی داشته باشد؟ از آن‌ها بپرسید آیا قوانینی وجود دارد که برای اطمینان از اینکه تجربه‌ی کلاس انتظارات آن‌ها را برآورده کند، وضع شوند؟ به یادگیرندگان ۱۵ دقیقه فرصت دهید تا بین خود بحث کنند و سپس پیشنهادات خود را روی تخته بنویسند. از قوانینی که یادگیرندگان مطرح خواهند کرد، تعجب می‌کنید. همانطور که تخته با ایده‌ها و پیشنهادات آن‌ها پر می‌شود، متوجه خواهید شد که برخی از موضوعات مشترک ظاهر می‌شوند - یادگیرندگان شما می‌خواهند شنیده شوند، دیده شوند، به آن‌ها ارزش داده شود و مورد احترام قرار بگیرند (Pane et all., ۲۰۱۵).

استفاده از فناوری

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

ایجاد یک کلاس درس با محوریت دانش آموز تماماً متکی به مشارکت است. هرچه بهتر بتوانید یادگیرندگان را در هر فعالیت یا پروژه‌ای درگیر کنید، آن‌ها در فرآیند یادگیری مشارکت بیشتری خواهند داشت. در دنیای امروز، فناوری یکی از موثرترین ابزار برای جذب یادگیرندگان است. فناوری آینده نیست، حال است. همه‌ی کارهایی که بچه‌ها این روزها انجام می‌دهند، حول محور فناوری می‌چرخد، به‌ویژه فناوری تلفن‌های هوشمند. به یادگیرندگان اجازه بدهید و از آن‌ها دعوت کنید تا از ابزار وب رایگان برای ارائه، سرپرستی و به اشتراک گذاشتن اطلاعات استفاده کنند. وقتی به یادگیرندگان این فرصت داده می‌شود که ابزارهای وب و فناوری موجود را در فرآیند یادگیری ادغام کنند، آن‌ها شرکت‌کنندگانی مشتاق برای انجام فعالیت‌های آموزشی می‌شوند (Powell et al., ۲۰۰۸).

بحث و نتیجه‌گیری

در این مقاله، بررسی و تحلیلی جامع بر روش دانش‌آموزمحور در آموزش و پرورش ارائه شد. مفاهیم و روش‌های مهم این روش مورد بررسی قرار گرفت و چالش‌ها و مسائل مرتبط با پیاده‌سازی آن شناسایی شد. با توجه به مطالعات کتابخانه‌ای و راهنمایی‌های ارائه شده، مشخص شد که پیاده‌سازی مناسب روش‌های دانش‌آموزمحور در آموزش و پرورش نیازمند تغییراتی در ساختار سنتی آموزش و پرورش، ارتقای مهارت‌های ارتباطی و همکاری، بهره‌گیری از فناوری‌های نوین و توسعه مدیریت کلاس درس است. بنابراین، برای پیاده‌سازی مؤثر روش‌های دانش‌آموزمحور، لازم است تغییراتی در سیستم آموزش و پرورش انجام شود و از راهنمایی‌ها و پژوهش‌های کتابخانه‌ای استفاده گردد. همچنین، آموزش‌دهندگان و مدیران آموزشی نیازمند آموزش و آماده‌سازی مناسب برای اجرای این روش هستند. به طور کلی، اجرای مؤثر روش دانش‌آموزمحور در آموزش و پرورش می‌تواند منجر به توسعه شخصیتی و توانمندی‌های یادگیرندگان، افزایش انگیزه و علاقه آن‌ها به یادگیری، تقویت تعامل و همکاری و ارتقای کیفیت آموزش و یادگیری گردد. این روش می‌تواند به سازماندهی مناسب محیط آموزشی و پیشبرد هدف‌های آموزشی مطابق با نیازها و خصوصیات یادگیرندگان کمک کند (عابدی و همکاران، ۱۴۰۰).

روش دانش‌آموزمحور به طیف گسترده‌ای از برنامه‌های آموزشی، تجربیات یادگیری، روش‌های آموزشی و استراتژی‌های حمایتی اشاره دارد. یادگیری دانش‌آموزمحور به دانش‌آموزان این فرصت را می‌دهد که در مورد دو چیز تصمیم بگیرند: چه مطالبی را یاد می‌گیرند و چگونه آن را یاد می‌گیرند. این مفهوم گاهی اوقات به عنوان یادگیری شخصی نیز شناخته می‌شود. برخلاف روش‌های آموزگار محور، این روش دانش‌آموزان را به عنوان رهبر و تصمیم‌گیرنده در یادگیری خود درگیر می‌کند. آموزش دانش‌آموزمحور به یادگیرندگان اجازه می‌دهد در مقابل دریافت غیرفعال اطلاعات، دانش ایجاد کنند و یادگیری عمیق را تشویق می‌کند. روش دانش‌آموزمحور در درجه اول بر آنچه دانش آموز برای یادگیری باید انجام دهد تمرکز می‌کند نه بر محتوای دوره یا انتقال اطلاعات توسط آموزگار. در کلاس دانش‌آموزمحور، فراگیران در آموزش خود انتخاب دارند، مسئولیت یادگیری خود را بر عهده دارند، دستاوردهای خود را می‌سنجند و در کلاس قدرت دارند. روش‌های تدریس دانش‌آموزمحور تمرکز فعالیت را از آموزگار به یادگیرندگان تغییر می‌دهد. این روش‌ها شامل یادگیری فعال هستند که در آن دانش‌آموزان مسائل را حل می‌کنند، به سؤالات پاسخ می‌دهند، سؤالات خود را تنظیم می‌کنند، بحث می‌کنند، توضیح می‌دهند، مناظره می‌کنند یا در طول کلاس طوفان فکری می‌کنند. این روش‌ها به همه یادگیرندگان فرصت یکسانی برای دسترسی و مشارکت در تمام بخش‌های آموزش می‌دهد. فعالیت‌ها را مطابق با نیازهای منحصر به فرد یادگیرندگان تنظیم و اجرا می‌کند. در نهایت، با توجه به اهمیت و تأثیرات مثبت روش دانش‌آموزمحور در فرآیند آموزش و پرورش، پژوهش‌های بیشتری در این زمینه توصیه می‌شود تا بتوان مانع‌ها و موانع پیاده‌سازی این روش را شناسایی و راهکارهای مؤثری برای اجرای آن در آموزش و پرورش تدوین کرد.

منابع

۱. عابدی، فاطمه و آریانی، الهه و شهبازی، عارفه و حسینی، یگانه السادات، ۱۴۰۰، مقایسه روش تدریس دانش آموز محور و معلم محور در یادگیری علوم تجربی، اولین کنفرانس بین المللی علوم تربیتی، روانشناسی، علوم ورزشی و تربیت بدنی، ساری
۲. نادری، فاطمه، آیتی، محسن، خامسان، احمد. (۱۳۹۹). نقش صلاحیت و اخلاق حرفه‌ای در نگرش دبیران مقطع ابتدایی به شخصی سازی یادگیری. اخلاق زیستی، ۱۰(۳۵)، ۱-۱۱.
۳. نیلی احمدآبادی، محمدرضا، تقی یاره، فتانه، علی آبادی، خدیجه، پورروستایی اردکانی، سعید. (۱۳۹۹). اثربخشی روش یادگیری شخصی سازی شده مبتنی بر سبک‌های شناختی بر سواد رسانه‌ای پژوهش‌های ارتباطی، ۲۷(۱۰۲)، ۱۷۱-۱۸۹.
۴. Chen, C. M. (۲۰۰۸). Intelligent web-based learning system with personalized learning path guidance. *Computers & Education*, ۵۱(۲), ۷۸۷-۸۱۴.
۵. Grant, P., & Basye, D. (۲۰۱۴). Personalized learning: A guide for engaging students with technology. International Society for Technology in Education.
۶. Huang, Y. M., Liang, T. H., Su, Y. N., & Chen, N. S. (۲۰۱۲). Empowering personalized learning with an interactive e-book learning system for elementary school students. *Educational Technology Research and Development*, ۶۰(۴), ۷۰۳-۷۲۲.
۷. Martinez, M. (۲۰۰۱). Key design considerations for personalized learning on the web. *Journal of Educational Technology & Society*, ۴(۱), ۲۶-۴۰.
۸. Pane, J. F., Steiner, E. D., Baird, M. D., & Hamilton, L. S. (۲۰۱۵). Continued Progress: Promising Evidence on Personalized Learning. Rand Corporation.
۹. Powell, S., Tindal, I., & Millwood, R. (۲۰۰۸). Personalized learning and the Ultraversity experience. *Interactive Learning Environments*, ۱۶(۱), ۶۳-۸۱.
۱۰. Shemshack, A., & Spector, J. M. (۲۰۲۰). A systematic literature review of personalized learning terms. *Smart Learning Environments*, ۷(۱), ۱-۲۰.
۱۱. Zhang, L., Basham, J. D., & Yang, S. (۲۰۲۰). Understanding the implementation of personalized learning: A research synthesis. *Educational Research Review*, ۳۱, ۱۰۰۳۳۹.